

פרקי התבוננות וחיזוק מתוך שיעוריו של הגאון רבי אהרן שווב שליט"א

להתקדם

מאמרים בדרכי ההנהגה ותיקון המידות שנמסרו על סדר הספר הקדוש "תומר דבורה"

התובן הפנימי של נטילת ידיים שחרית

מדוע הרוח רעה שורה על הידים בבוקר?

בפרק העשירי הרמ"ק מבאר כיצד האדם יכול להתחבר להנהגות האלוניות במהלך היום, כי יש במהלך היום גילויים אלוניים שונים, ואנו עוברים בין המצבים הללו ומתקנים אותם.

למדנו על עבודת האדם בלילה: בחצי הראשון - יש דין על מה שהאדם עשה במהלך היום הקודם, ותפקידו למסור את עצמו בקבלת עול מלכות שמים, ולחוש רעב והשתוקקות למילוי באור ה'. ובזאת יזכה בהגיע שעת חצות לקבל את הישועה של ההארה המיוחדת עבור היום הבא, וכפי שיבאר במאמרים הבאים.

כעת ממשיך הרמ"ק ומבאר את עבודת האדם הקם משנתו בחצות לילה:

יטול ידיו מהקלפה השולטת עליהם, ויגביר רעה מבשרו.

ויש להתבונן מהו הסוד של נטילת ידיים שחרית. כלומר, מהי אותה רוח רעה שצריך להסיר מן הידים, מדוע היא שורה דוקא לאחר שינת הלילה, ומדוע היא קיימת רק על הידים ולא על שאר אברי הגוף?

האם הטעם משום רוח רעה או משום התחדשות עבודת היום הבא?

עוד יש להתבונן בעיקר הטעם לחיוב נטילת ידיים בבוקר -

הרמ"ק כאן נוקט שהטעם הוא כדי להעביר רוח רעה מן הידים, וכך מופיע בדברי חז"ל בגמרא (שבת סט.) ובזוהר (מנובא בב"ד, ח).

אבל הרשב"א (שו"ת ח"א סי' קצא) מחדש טעם נוסף:

לפי שבשחר אנו נעשים כבירה חדשה, דכתיב (איכה ג) 'חדשים לבקרים רבה אמונתך', ולפיכך אנו צריכים להתקדש בקדושתו ולטול ידיו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו.

כלומר, כיון שבכל בוקר האדם מקבל שפע חדש של כוחות לעבוד איתם את ה' במהלך היום הבא, לכן הוא צריך לעשות פעולה של קידוש, ובכך לבטא שהוא מקדיש את כלל כוחותיו ביום הנוכחי לעבודת ה'.

ויש להבין, האם הטעם של הרשב"א אינו קשור כלל לטעם הקודם של סילוק רוח רעה, או שמא אלו שני טעמים המשלימים זה את זה.

עיקר האדם הוא היצירה בלב, והידיים הם הביטוי של הרוח

נתבונן במהותם של הידים -

האדם בנוי משלש קומות, הקומה העליונה היא המוחין - משכן הנשמה, הקומה האמצעית והמרכזית היא הלב - משכן הרוח, והקומה התחתונה היא הנפש.

עיקר עבודת האדם היא בחלק המרכזי של הלב, כמאמר חז"ל (סנהדרין קו): "רחמנא ליבא בעי". בלב יש שני חדרים - ימין ושמאל, ועבודת האדם לבחור נכון, ולמשוך את הארת הנשמה אל הנפש התחתונה.

על ידי הרוח שבלב האדם בוחר בחירות שונות, וממילא יוצר יצירות חדשות בעולם.

ואמנם היצירות של הלב הם רק בכוח, אבל היציאה שלהם לפועל נעשית בשני הידים המכוונות כנגד הלב, ידי ימין (ימין) כנגד חדר ימין, ויד שמאל (שמאל) כנגד חדר שמאל.

התבוננות מעמיקה ומחזקת במוסרי הפרשה

להתבונן

בית מדרשו של בלעם הרשע יסוד קנין המידות הטובות

'נפש רחבה' הוא פגם ב'נפש' שמשכנה בכבד.

הנפש שוכנת בדם האדם כלשון הפסוק (דברים יב, כג): 'כִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ', והכוונה לכח החיים הבסיסי ביותר שפועל באדם, שהוא הנפש המתאווה ומשתוקקת למילוי (ה'כבד' כולו דם - חולין קט:).

לפי ביאור זה, היה לבלעם פגם משולב ומקיף בכל חלקי האישיות שלו - מהנפש ועד הנשמה.

סדר העבודה ב'נפש רוח ונשמה'

כדי להבין יותר מה היה הפגם של בלעם בכל חלק בפני עצמו, וכיצד הם משתלבים זה בזה, נבאר את סדר העבודה של האדם ב'נפש רוח ונשמה' -

תפקיד האדם לקבל הארה חיצונית דרך ה'נשמה', ולהעבירה באמצעות ה'רוח' שבלב אל כלי הקיבול של ה'נפש' השוכנת בדם.

המהות של ה'נפש' היא: כח תשוקה הדורש מילוי. ותפקיד האדם להכניס בו מילוי נכון באמצעות כח ה'רוח'. מילוי רוחני מאור אלוני שבא מה'נשמה'.

באופן הזה בדיק פועלת גם המערכת הגשמית של גוף האדם -

כדי להפעיל את כל מערכות הגוף, האדם זקוק לחמצן.

החמצן מגיע אל האדם ממקור חיצוני באמצעות ה'נשימה', ותפקיד הלב לקבל את החמצן דרך הריאה (שנחשבת אחד עם הלב, המלבי"ם ב'רמזי המשכן), ולהחזיר אותו לתוך כלי הקיבול של הדם שמתפזר בכל הגוף ומעביר את החמצן לכל אבר ואבר.

למעשה, ישנה הקבלה מלאה בין המערכת הגשמית למערכת הרוחנית, וכפי הכלל - 'מבשרי אֶחָדָה אֶלֶה' (איוב יט, כו). ואכן כך פועלת גם המערכת הרוחנית של האדם: מושכת הארה חיצונית, ומטמיעה אותה בתוך כלי הנפש.

ואולם, כאשר האדם לא מקיים את תפקידו נכונה, ואינו ממלא את נפשו בהארות חדשות הבאות מהנשמה, הנפש ממשיכה לתבוע את צרכיה, וגוררת את האדם לספק את עצמו בתחליפים זולים ומזניים של 'קנאה תאוה וכבוד', שרק מגבירים את תחושת החסר, בסופו של דבר.

עיקר האדם בעבודת הלב

מכאן נסיק, שעיקר החלק הפעיל שבאדם הוא ה'רוח', משום שה'נפש' היא כלי קיבול יריקני ורעב, וה'נשמה' היא המביאה הארה מחוץ לאדם, ועיקר הכח הפועל בתוך האדם אינו אלא כח הבחירה של ה'רוח' שתפקידו להעביר אור מהנשמה אל הנפש.

ואכן, משכן ה'רוח' הוא ב'לב' הנמצא במורכז גוף האדם, וכן בלשון הקודש 'לב' מבטא את נקודת

האם לשלשת המידות הרעות של בלעם יש שורש אחד?

אמרו חז"ל (אבות פ"ה מ"ט)

כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של בלעם הרשע: עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה.

חז"ל מונים שלשה דברים שבהם נמדד האם אדם שייך לתפיסת העולם של בלעם הרשע.

יש לברר: האם לשלשת הדברים האלו יש מכנה משותף אחד? או שמא הם שלשה 'מחלות' נפרדות שבמקרה התקבצו יחד אצל בלעם הרשע?

השאלה הזו משליכה לאופן עבודתו, שכן אנו מעוניינים להתרחק ממידותיו והנהגותיו של בלעם, ולשם כך אנו מבררים: האם נדרש מאיתנו לפתוח שלש חזיתות שונות של מלחמה? או שיש נקודה אחת מרכזית שבה ניתן להתמקד?

במבט שטחי נראה שיש כאן שלשה מידות נפרדות. 'עין רעה' היא לכאורה קנאה וצרות עין למה שיש לזולת. 'רוח גבוהה' היא גאווה ותחושת עליונות, ו'נפש רחבה' היא תאוה.

אמנם שלשת המידות האלו הם שורש לכל המידות הרעות, וכמו שאמרו במשנה (אבות פ"ד מכ"א): "הקנאה התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם".

אבל לכאורה על פניו אין קשר מוכרח ביניהם. כי יתכן שהיה מי שאינו מפרגן לאחרים ולא בהכרח שהוא יהיה גם בעל גאווה או תאוה, וכן בעל התאוה לא בהכרח יהיה גם בעל עין רעה או גאווה.

מאידך, מהניסוח של דברי חז"ל נראה שיש שורש אחד לכל שלשת המידות הללו, שהרי חז"ל הגדירו שיש כאן כביכול 'בית מדרש של תלמידי בלעם הרשע'. ומוכרחים לומר שיש מכנה משותף בין כל שלשת המידות הנזכרות.

שלשת המידות - כנגד נפש, רוח ונשמה

הפתח לסוגיא זו, הוא ביאורו של ה'רוח חיים' לדברי המשנה, וזה תוכן דבריו:

'עין רעה' היא פגם ב'נשמה' שמשכנה במח.

משכן ה'נשמה' הוא במח, כפי שמזכירים בתפילה: "הנשמה שבמוחי".

והביטוי 'עין' על הנשמה שהיא מקור החכמה באדם, הוא מפני שכח החכמה שבאדם מכונה 'ראיה', כדברי חז"ל (תמיד לב). איזהו חכם - הרואה את הנולד, וכפי שהוגדרו חכמי ישראל בביטוי 'עניי העדה' (ב"ב ד).

'רוח גבוהה' הוא פגם ב'רוח' שמשכנה בלב.

הרוח שבלב היא 'כח הבחירה' של האדם, האם לפעול כפי הארת ה'נשמה' הנמשכת אל החדר הימני שבלב, או כפי תאוות ה'נפש' הנמשכות אל החדר השמאלי שבלב (ראה שפ"א ויגש תרס"ה).

לאור זאת יובן היטב מדוע מעשי ידיה של אשה שייכים לבעלה, ומעשי ידיה של בת קטנה שייכים לאביה. מפני שהאשה והבת הם בעלי 'נפש' בלבד, וה'רוח' שלהם באה מהבעל או מהאבא (כמו שבספר ה'רוח הקדוש' ודבר תנ"ך קד: ואכמ"ל), ואם כן, היצירות שיוצאות בידים שלהם - הם ההתממשות של כח הרוח של הבעל והאבא, ולכן הם שייכים לו.

למרות החשיבות של המחשבות של ה'מח' וה'לב', מה שלבסוף קובע - אלו היצירות שהוא מוציא בידיו, ודברים שבלב אינם דברים' כל זמן שלא יצאו למימוש בפועל.

לכן לא מברכים "שתשרה ברכה במחשבתכם" או "בלבכם", אלא "שתשרה ברכה במעשי ידיכם", כי עיקר המשמעות של האדם היא ביצירות שיוצאות לפועל בידים.

בשינה הרוח כטילה וממילא הידים טמאות

הנה, בשעת השינה האדם שובת ואינו פועל כלום. המח והלב שלו אינם פעילים מבחינת החשיבה האקטיבית, שהרי אין לו דעת ואין לו בחירה, וכתוצאה מכך גם הידים שובתות מעשיה.

מצב כזה נקרא 'טומאה', ונבאר:

ההגדרה של טומאה היא - אטימות, כלומר, שהחלק הפנימי של הדבר - כלומר תכליתו - נסתר ונעלם, וניתן להביט ולראות רק את החיצונית שלו, מבלי יכולת לגשת אל מהותו האמיתית.

ההיפך הקיצוני מול הטומאה - הוא אור הגנוז, שעל ידו רואים בכל מוצר את המהות הפנימית ביותר שלו, שהיא תכלית וזכות הקיום של הדבר. שכאדם ישן ושובת, המהות הפנימית שלו מוסתרת, ורואים רק את החיצונית שלו. הוא נראה כביכול רק כחתיכת בשר בעלמא, בלי שום תוכן ומהות פנימית. וזו 'טומאה'.

ומכיון שעיקר האדם בלב, והמקום שבו הלב יוצא לפועל - זה הידים, לכן בעת השינה חלה על הידים 'רוח טומאה', שהיא תוצאה ישירה של שביית הלב והידיים מכל יכולת לפעול.

בזה מדויק השם של אותה רוח רעה - 'שיבתא' (יובא ענין), מלשון שביית [וכן הגמרא עוסקת בה במסכת 'שבט' (טז)]. שהרי המהות של הטומאה הזו היא השביית והביטול מציירה ועשיה.

נטילת ידים - ניקוי האנרגיה שנשארה מאתמול, והקדשת האנרגיה החדשה

מעלת יתבאר כיצד שני הטעמים לנטילת ידים שחרית משתלבים זה בזה -

בכל יום בבוקר כל אדם מקבל השפעה של אנרגיה וכוחות לפעול ולעשות באותו יום, ותפקידו לנצל את כל הכוחות האלו לעבודת ה' במהלך היום, מבלי להשאיר אפילו מעט מהם ללא שניצל אותם לעבודתו.

ועל כן מיד בבוקר האדם נוטל את ידיו, ובוזה פועל 'קידוש' לכל הכוחות, להקדיש אותם שיהיו מיועדים אך ורק לעבודת ה'. וכעין 'הקידוש' ידיו ורגליו' שעושים הכהנים בכל תחילת יום בעבודת המקדש. וכפי שמפרש הרשב"א.

מאידך - כאשר מסתיים היום ונשאר לאדם חלקי כח שהוא לא ניצל לעבודת ה', אותם כוחות נפסלים ונטמאים, שהרי לא באו לכדי מימוש. ואי אפשר להעביר אותם ליום הבא, שהרי ביום הבא יתנו כוחות חדשים.

זה דומה לרעיון של 'פסול לינה' בקרבנות. שעניינו - קרבנות שלא סיימו את העליה וההקטרה ביום האתמול, ואין אפשרות להעבירם מיום אחד ליום אחר, כי כל יום הוא סוגיא לעצמו.

וכיון ש"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קולת ד, ב), לכן לכל אדם בהכרח יש מעט כוחות שלא מימש במהלך היום, וכאשר הוא קם משנתו בבוקר יש על הידים שלו שאריות טומאה מאתמול, והוא צריך לסלק אותם על ידי מעשה הנטילה והטהרה.

נמצא שכאשר אדם ניעור משנתו בחצות הלילה או בעלות השחר, עליו ליטול ידיו משני טעמים: ראשית - על מנת לקדש את הכוחות החדשים שקיבל לעבודת ה' ביום הבא, ועוד - על מנת לטהר את השאריות של הרוח טומאה הנקראת 'שיבתא', שנובעים מחלקי הכוחות שלא ניצל בעבודת יום האתמול.

המרכז של כל נושא כמו 'לב הסוגיא' וכדומה. כי אכן, הלב אינו מרכז האדם רק מבחינה חיצונית, אלא הוא באמת נושא את נקודת המרכז של האדם בעולמו. שם נעשית עיקר הפעילות העצמית שלו.

לאור זאת נראה, כי אמנם לבלעם היה פגם בכל שלשת החלקים: בנפש, ברוח ובנשמה, אך השורש לכולם היה אחד - הפגם ב'רוח'. רוח גבוהה'.

כי כשם שעיקר האדם הוא כח הרוח המעביר את הארת הנשמה אל הנפש, כך עיקר הפגם שגורר את הפגמים האחרים, הוא הפגם ב'רוח'.

רוח גבוהה - הרגשת מילוי שמבטלת את השאיפה להתקדם

נעמיק בהבנת הפגם של 'רוח גבוהה' -

'רוח גבוהה' הוא התחושה של האדם שהוא כבר מושלם. כביכול הוא הגיע אל הפסגה ולא נותרה לו עוד עבודה של בחירה.

כאותם בעלי גאווה מוכרים שמרגישים מלאים לגמרי, ולא מוכנים לשמוע ולקבל תוספת על מה שכבר יש בהם.

הגאווה הזו גורמת להם לא להמשיך את ההתקדמות הלאה. ומונעת מהאורות חדשות להכנס בכלי הקליטה שלהם.

העניו מקיר במעלותיו אך גם ביכולת להוסיף עוד

לעומת זאת - הדרך המתוקנת היא מידת הענוה'.

עלינו לדעת, שכאשר האדם מודע למעלותיו, ואפילו כשהוא מרוצה ומרגיש טוב במה שיש לו - זו אינה המידה הרעה הנקראת 'גאווה', ואין בזה כל סתירה למידה המתוקנת והרצויה - הענוה'.

אדרבה, האדם צריך להיות מודע למצבו ולמעלותיו, וכלשונו המפורסמת של רבינו יונה בתחילת ספר 'שערי העבודה':

הפתח הראשון, שידע העובד מעלתו ומעלת אבותיו.

'ענוה' אין פירושה שהאדם יתכחש למה שיש בו, כי זה 'דלות הנפש' שאינה ראויה כלל, והיא עלולה למנוע מהאדם לפעול - מאחר שאינו מאמין בכוחות הקיימים בו.

החסרון של הגאווה הוא רק כאשר ההרגשה של השובע והמילוי גורמת לאדם להמנע מלקבל דברים חדשים.

לא ההכרה במצב הקיים היא הבעייתית, אלא החסימה לתוכן נוסף וחדש.

ה'עניו' האמיתי מכיר ביכולתו התמידית להתעלות עוד הרבה יותר. 'עניו' מלשון 'עני'. הוא תמיד מרגיש 'עני' וחסר ביחס למה שעדיין לא השיג.

הפסוק אומר (משלי כב, ד): "עקב עֲנָוָה יָרָאת ה'", הענוה מעמידה את האדם תמיד ב'עקב'. בכל מצב שלא יהיה, הוא עדיין אוזח ב'עקב' ביחס למה שניתן עוד לעלות.

הדרך ל'רוח גבוהה' מתחילה ב'עני רעה' שמביטה רק על החיצונית

לאור זאת נתקדם צעד נוסף בהבנת עניינו של בלעם הרשע:

כיצד הוא הגיע לידי 'רוח גבוהה'? - על ידי 'עני רעה'.

'עני רעה' היא לא רק קנאה באחרים וחוסר פרגון הדדי, אלא היא 'הסתכלות שגויה'.

על כל דבר אפשר להביט בהסתכלות חיצונית, ואפשר להביט בהתבוננות פנימית. המבט החיצוני בוחן את מה שנראה לפניו כאן ועכשיו, והמבט הפנימי בוחן מעבר לקליפה: מה התכלית של הדבר, וכיצד היא מתקיימת בו.

ה'עני רעה' שהיתה לבלעם גרמה לו להביט רק על החיצונית, ומתוך כך הוא הרגיש שלם ומלא. הוא הכיר רק את הכלים שניתנו לו, ובהם מצא את עצמו שלם, ולא הסכים להכיר בכך שיש לו עוד מה להתקדם ולהוסיף.

אילו היתה לו 'עני טובה' שבוחנת את התכלית - למלאות את הנפש ורעבונה, כל הכלים שניתנו לו לא היו ממלאים אותו, כי הרי הם רק כלים מושאלים שניתנו לו בכדי למלאות את נפשו. וגם היה מבין שבכל מה שיקנה, עדיין תהיה לו אפשרות רבה לפניו להתקדם עוד ועוד מבלי סוף.

את הפגם הזה בראיה - המבט החיצוני במקום הפנימי התכליתי, מצינו גם בפרשיות הקודמות. החל מהמרגלים שהביטו על חיצונית הארץ והתעלמו מפנימיותה, דרך קורח ש'עניו הטעתו', וכלה בפרשת 'הנחשים השרפים', שנדרש מהחוטאים להביט כלפי מעלה ולשעבד את ליבם לאביהם שבשמים.

'עני רעה' ל'רוח גבוהה' מובילים ל'נפש רעה'

ה'עני רעה' שגררה את ה'רוח גבוהה' - הובילה לתוצאה של 'נפש רעה' ורעה.

כי אדם שאינו מביא לעצמו הארות חדשות באופן תמידי, וקל וחומר אם אינו מכיר כלל בצורך הזה - הנפש שלו נשארת רעה.

אדם שלא מתחבר למקור ההשפעה העליון, אין לו במה למלאות את הרעב של הנפש. וכשהיא נותרת רעה, היא מוציאה את התסכול שלה בפרץ תאוות נמוכות ורדודות עד כדי הנהגה שפלה כשל בלעם שהיה חוטא עם אתונו (סנהדרין קה).

בבית מדרשו של בלעם נשארים ריקים גם בעולם הזה

זהו השורש של בית מדרשו של בלעם: הסתכלות חיצונית שמייצרת גאווה ותחושת מילוי, וכתוצאה מכך מונעת עבודה של ניקית הארות חדשות מהמקור העליון, וממילא הנפש נשארת רעה ומתפרצת בתאוות שפלות ונמוכות.

חז"ל מסיימים ואומרים:

מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע?

תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת.

תלמידי אברהם אבינו נהנים גם בעולם הזה וגם בעולם הבא, הם מתקדמים ומתעלים בלי הפסקה, ושואבים 'חיים' חדשים בכל רגע מחדש.

אבל תלמידי בלעם הרשע נשארים ריקניים לגמרי - אין להם כלום בעולם הזה חוץ ממדרג תמידי אחרי הבל, ואין אדם מת וחצי תאוותו בידו. ובוודאי שאין להם מאומה גם בעולם הבא, ולא זו בלבד אלא הם יורדים לבאר שחת.

לשיעור המלא 073.295.13.81

מספר השיעור: *33450404#

לשיעור המלא 073.295.13.81

מספר השיעור: *41751537#